

Джерела та література

1. Афиша Одессы.-2008.- № 6.- С.17
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії.- К., 2008.
3. Котова М. Пропыленный Остап и Соня-оборванка //Слово.- 28.03.2008.
4. Моль А. Художественная футурология. К роли китча и копии в социально-эстетическом развитии //Борев В.Ю., Коваленко А.В. Культура и массовая коммуникация.-М., 1986.
5. Шорохов А. О боже, опять Юморина // Время Ч.- 2008.- №12.
6. Moser Dietz - Rudiger. Brauche und Feste im christlichen Jahreslauf.- Graz; Wien; Koln, 1993.- S.140.

Кушнір В.Г.

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ УКРАЇНСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ У СТЕПОВІЙ ЗОНІ БУГО-ДНІСТРОВСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ

У статті розглядається питання про формування мережі українських поселень у степовій зоні Буго-Дністровського межиріччя. Воно безпосередньо пов'язане з проблемою дослідження процесу адаптації господарства і побуту українців до умов степового середовища і існування поселень засвідчує завершення принаймні раннього його етапу.

Ключові слова: українці, поселення, Буго-Дністровське межиріччя, степова зона.

Господарству і побуту українців степової зони притаманні специфічні особливості, які сформувалися в процесі адаптації переселенців з різних регіонів країни. Цей процес можна поділити на етапи, кожний з яких відображає послідовність трансформації традиційної культури в цілому. Через брак джерел найменш дослідженим є особливо важливий ранній етап, адже саме в цей період переселенці, не маючи необхідних знань та досвіду, вирішували складну проблему облаштування побуту, налагодження господарської діяльності в незвичних умовах степової зони. Його закінченням слід вважати появу мережі довготривалих поселень, які засвідчують наявність і функціонування системи життєдіяльності. Це значить, що принаймні два сегменти традиційної культури - побут і господарство - слід вважати адаптованими до степових умов.

Однак питання визначення часу появи мережі довготривалих поселень українців у степу Буго-Дністровського межиріччя не з'ясоване і дана розвідка є спробою хоча б частково вирішити зазначене завдання. Відомі і доступні на сьогодні джерела вказують на тривале і складне заселення

регіону. Два суттєвих фактора стримували рух на південь: скотарське населення - один із чинників конфліктів і нестабільності на порубіжжі з землеробським населенням, і природне середовище, в якому традиційне для українців землеробство перетворювалось у ризикований вид господарської діяльності.

І тим не менш, перші проникнення українців у Причорномор'я відносяться до часів Великого князівства Литовського. У другій половині XIV ст. після розгрому татарських орд князем Литовським Ольгердом (1296-1377) у відомій битві на р. Сині Води (1362) і за Вітовта Кейстуовича (1350-1430) продовжилось практичне освоєння степової території. Поява таких міст як Дашів (Очаків), Сокоlecь (Вознесенськ), Балакли (у місці впадіння р. Чичиклея у П. Буг), Черноград (на Лівобережжі Дністра), Качибей-Коцюбієве (Одеса) постали в результаті литовсько-руської колонізації. Але відносно стабільним українське населення було лише в зоні басейнів річок Кодима та Савранка, прилеглої зони лівобережжя Дністра. Ще у першій половині XIV ст. тут з'являється низка поселень, про які згадується у письмових джерелах [15, с. 162], функціонує переправа через П. Буг - "блід Вітовта" [24, с. 259].

У другій половині XIV ст. литовські шляхтичі отримують тут земельні володіння. Виникають поселення Молокіш, Калаур, Рашків та інші. В кінці XIV ст. вже існує поселення Саврань. Загальновідома згадка Мартина Бельського, про тутешніх козаків, які 1489 року, як добрі знавці місцевості, допомагали синові короля Казимира IV Янові Альбрехту переслідувати татар.

Велике князівство Литовське розпочало активну діяльність в глибинних районах Степу. Свідчення французького дипломата Ж. де Ланнуа дають підстави стверджувати, що українці брали безпосередню участь у розбудові краю. За наказом великого князя литовського Вітовта саме подільський староста Гедигольд для будівництва міста на лівому березі Дністровського лиману привів 12 тисяч робітників і доставив 4 тисячі возів з будівельними матеріалами [18, с. 7].

З приходом ногайців у Північне Причорномор'я в кінці XV - на початку XVI ст. і встановленням офіційного кордону між Туреччиною і Річчю Посполитою по річках Ягорлик і Кодима, регіон офіційно визнається прикордонним, а колонізація українцями степової території уповільнюється.

Але до цього часу українцям, перш за все з Поділля, ці землі були добре відомими. Северин Наливайко у 1595 році звертався до польського короля Сигізмунда III з проханням дозволу оселитися саме у Буго-Дністровському межиріччі [26, с. 91].

Новий етап заселення порубіжної зі степом території розпочався з 60-х років XVI ст. Після Люблінської унії 1569 року з дозволу сейму і короля почалось активне освоєння південних територій польськими магнатами. На початку XVII ст. кількість поселень, що знаходились у володінні Томаша Замойського, виявилась достатньою для створення територіально-адміністративної одиниці - Рашківського ключа, а 1606 року князі із роду Конєцпольських отримали у володіння землі між річками Савранка і Кодима - Савранський наділ і заснували на правому березі річки Савранка при її впадінні у П.Буг фортецю Конєцполь [30]. У цьому контексті прикметним є зауваження Г.Боплана, який будував укріплення. "Виток Саврані, або Новий Конєцполь, є останнім поселенням, яке мають поляки зі сторони Очакова..." [14, с.16]. Це значить, що на південь від Конєцполя українських сіл під польським володінням не існувало. Однак, це не значить, що українці не розселялись на турецькій території. З дозволу турецької адміністрації українці поступово заселяють степи Північно-Західного Причорномор'я. Спорадичність проникнення в край з XVIII ст. посилюється, особливо після доручення османського уряду місцевій адміністрації сприяти переселенням, зокрема у Придністров'ї [4, с.23]. Міграції ще не набувають масових масштабів, однак письмові джерела вказують на переселення різних соціальних верств - козаків, селян з різних областей України. Козаки залишалися під час військових походів до Туреччини, Молдови, або це були запорожці, що працювали на сезонних рибних промислах і не повернулись на Січ. Та козацькі походи не мали господарсько-економічних наслідків, не супроводжувались практичним освоєнням українцями степу, але знання про степ, його ресурси, придатність для успішної господарської діяльності учасники численних походів поширювали серед українського населення порубіжних зі степом регіонів.

Йдеться і про невільників-українців, які потрапили до ногайського полону. Окремі свідчення вказують на достатньо велику чисельність, яка переходить за тисячі [21, с.12, 120]. У 1722 - 1723 рр., під час придушення повстання буджацького султана Адиль-Грея, кримський хан Менглі-Гірей захопив понад 1500 запорожців, яких "у Білгородщину на каторги запродали" [20, с.120-123].

Картографічні матеріали і письмові джерела свідчать, що в середині XVII ст. Буго-Дністровське межиріччя, а саме терени навколо річок Савранка і Кодима були вже залюдненими. Так, відомо, що 1654 року татари спустошили в регіоні поселення на той час з уже вкорінившимся українським населенням, розвинутими господарством і соціальним устроєм. Про усталеність культурно-побутового життя, ефективного функціонування

звичаєво-правової системи у цій місцевості писав Павло Алепський. Відвідавши Рашків та навколишні села, він відзначив освіченість населення. "Починаючи з цього міста і по всій землі русів, тобто козаків, ми помітили прекрасну рису, що збудила наш подив: усі вони, за винятком небагатьох, навіть більшість їхніх дружин і доньок, уміють читати й знають порядок служб та церковні наспіви; крім того, священники навчають сиріт і не залишають їх вештатися вулицями невігласами" [1, с. 189-195].

Однак з часом ситуація в краї значно погіршилася. Після Бучацького договору 1672 року Поділля перейшло до Туреччини, почастишали напади турків і татар на українські поселення, насамперед прикордонної Брацлавщини, а після Бахчисарайського мирного договору 1681 року землі Задніпров'я (Київщина, Поділля і Брацлавщина) визнано нейтральними, без міст і населення. Однак польський король Ян Собеський (1629-1696) своїм універсалом дозволив українським козакам і селянам заселяти землі між Дністром і Дніпром [27, 140]. В кінці XVII ст. саме на незаселених землях на берегах Кодими і Савранки чисельність переселенців зростає, на що вказують і свідчення білоцерківського і фастівського полковника Семена Палія, який 1693 року очолював козаків під час битви з татарами на річці Кодимі. На пропозицію перейти на службу до московського царя чи перебратися на Запоріжжя він відповів: "Шкода мені розлучатися з цим місцем не тільки тому, що там багато будівництва мого, велике поле хлібом засіяне, але й тому, що я взяв це місце порожнє й заселив його..." [27, с. 140]. Відомі села в кінці XVII ст. і на землях праворуч від р. Ягорлик. В одному з них - Красенькому - церква існувала вже з 1690 року [9, с. 193].

На початку XVIII ст. цей регіон частково входив до зони селянських повстань на Поділлі і Брацлавщині і після поразки чимало українців знайшли притулок у С. Палія на землях басейну річок Кодима і Савранка. 1703 року майже вся територія Ягорлицького староства опинилася під контролем С. Палія. Потік українських переселенців помітно зріс. У першій половині XVIII ст. колонізаційний процес активізували і дії польських магнатів, які пообіцяли переселенцям пільги, наприклад звільнення на чотири роки від податків [17, с. 44]. В край прибували з різних регіонів Правобережної і Лівобережної України [13, с. 19]. Засновано нові поселення, відроджувалися ті, що існували раніше. Деякі, що між річками Кодимою і Савранкою, згадуються у письмових джерелах, зокрема у щоденниках учасників походу фельдмаршала Мініха до Дністра 1738 року [7]. Декілька поселень (Білоч, Молокиш та Заречен) нанесені на карту 1745 року "Мала Татарія з прикордонною Київською і Білгородською губерніями" [2, 38. рис. 7-а]. До середини XVIII ст. в регіоні існувало більшість відомих сьогодні сіл. Прізви-

ща перших переселенців вказують на місця їхнього походження переважно з Поділля. Практика надавання прізвищ за місцем попереднього проживання була поширеною: Рашківські переселилися з Рашкова, Маньківські - з Маньківки, Бодачівські з Бодачівки, Бабчинські з Бабчинець, Вербецькі із Вербки і.т.д. [17,с.807,833].

З приєднанням у 1703 році до Османської імперії прикордонної території вздовж річок Кодима і Ягорлик, до Порти потрапила і значна кількість місцевого християнського населення, яке, з утворенням адміністративно-територіальної одиниці, стало більш захищеним від нападів ногайців. Регіон перетворився у своєрідну базу для переселення українців на південь північно-причорноморських степів. До середини XVIII ст. стан українського населення порубіжжя Степу і Лісостепу стабілізувався. Значну частину населення у межиріччі Південного Бугу і Дністра, Кодими і Ягорлика складали саме українці. Край, що адміністративно підкорявся Кримському ханові, стали називати "Ханська Україна".

Відомості про Ханську Україну зафіксовані в "титулі молдавських митрополитів". Під цією назвою в їхні володіння входили землі Очаківської області [12,с.2]. 1760 року назва "Ханська Україна" згадується в грамоті митрополита Данііла, влада якого розповсюджувалась і на цю область. Деяка інформація з джерел досить конкретна і переконлива. Так йдеться про те, що хоча і вважались ці землі кочів'ями ногайців, було тут достатньо християнського населення - зокрема українців з Поділля [12,с.1]. І хоча автор статті протоієрей А.Г.Лебединцев вказує, що більшість населення складали молдовани [12,с.8], слід брати до уваги, що мова йде про придністровські села. Деякі фрази однозначно вказують на українську національність. "Наступник Данііла Іаким... також має у своєму титулі Україну, але прикметно, у такому висловлюванні, яке робить цю країну власністю народу українському, а не ханові - місцевому володарю" [12,с.3]. На час приєднання до Росії у 1791 році, Буго-Дністровське межиріччя вважалось достатньо заселеним. "Немає сумнів, що ця Україна мала раніше більше населення. ... пастирі молдавські не стали б безпідставно збільшувати свій титул і вписувати до нього те, що не відповідало назві "всєя", цілої України, "всього володіння Українського" [12,с.11]. Але на 1791 рік чисельність населення області зменшилась, оскільки турки, втративши Очаків, і "побачивши свою неспроможність утримати за собою і область Очаківську, то самі палили і нищили всі села, що в ній знаходились" [12,с.11].

Чергова хвиля притоку українського населення в покодимське порубіжжя, південно-західну частину степу припадає на останню чверть XVIII

ст. і пов'язана з міграціями козаків. Козацький етап заселення розпочався з 1775 року - ліквідації Запорізької Січі. 1778 року султанський уряд офіційно дозволив колишнім запорожцям оселитися на землях Османської імперії спочатку в Буго-Дністровському межиріччі, а в 1789 році козаки отримали дозвіл на розселення навіть за Дунаєм. Щоб не потрапити під закріпачення, залишали козацькі вольності і селяни. Тисячі козаків і селян подались у турецькі володіння, насамперед на відомі їм місця, зокрема у Буго-Дністровському межиріччі і Буджаку, де вони регулярно працювали на рибних промислах і де чимало оселилося ще в першій половині XVIII ст.

Найбільш населеними в Очаківській окрузі були райони по р.Тилігул, біля Хаджибея і Балти, на Нижньому Подністров'ї від Акермана до Бендер, у Буджаку в дунайських гирлах [3,с.8].

1778 року султан дозволив козакам заснувати Січ в Кучурганах (понижзя Дністра) [3,с.9], але царський уряд намагався виселити колишніх запорожців з Очаківської землі і уклав навіть відповідну угоду з Туреччиною - Айналі-Кавакську конвенцію від 10 березня 1789 року. Однак козаки не покинули край. У 1781 році офіційно повідомлялось, що в районі Бендер і вниз по Дністру "аж в трьох місцях оселилися бувші запорожці; багато з них одружилосся; всього хат 650; вони поділені між окремими слободами, одна од другої на протязі трьох верст" [5,с.14-15]. Вказувалось і на велику кількість козаків у районі Балти, а на землях "за містом Белогородом...колишніх запорожців вісім тисяч, які живуть у побудованих землянках, харчування мають від ловлі риби" [6,с.20].

Крім запорозьких козаків на степових просторах розселявали і козацькі війська. Створені передусім з метою захисту південних кордонів Російської імперії і участі у російсько-турецькому протистоянні, козацькі війська стали важливим фактором у процесі заселення порубіжних територій. До того ж, царський уряд одночасно вирішував ще одну проблему - заселення вільних територій, налагодження стабільного господарства, здатного задовольнити потреби населення, а у подальшому поповнювати державну скарбницю. Так, Чорноморське козацьке військо отримало у користування значну територію, на якій розмістили три паланки: Подністрянську, Кінбурнську, Березанську. Зокрема у Подністрянській паланці існувало 30 поселень, в яких проживало 1500 козацьких родин, не враховуючи хуторів і поселень при риболовецьких заводах по річках та лиманах [8,с.58]. Йдеться про поселення не як суто військові об'єкти, а звичайні сільські поселення з населенням, життєдіяльність якого здійснювалась відповідно до народних, у даному випадку українських, традицій, адже

було серед них чимало родин із запорозьких вольностей, до яких приєднувались знайомі і родичі з "польської" України.

Запорозькі козаки, козацькі війська (Чорноморське (1787-1792), Усть-Дунайське Буджацьке (1806-1807), Дунайське (Новоросійське) (1828-1869) своєю присутністю у степу створювали сприятливе психологічне підґрунтя для переселення українських селян. А одне із завдань чорноморців - охорона місцевого населення від мародерів і дезертирів [10] - доводить факт існування, на період розселення козацьких військ, мережі сільських поселень.

Масштабним стає переселення українців на землі Буго-Дністровського межиріччя, які з 1791 року за Ясською угодою відійшли до Росії. Але ще до підписання мирної угоди українці оселилися на берегах Чорного моря. Показовими є зауваження В.Н Яковлева в роботі "К истории заселения Хаджибея". Декілька абзаців важливі для нас з точки зору етнічної ідентифікації перших поселенців і, власне, не стільки Хаджибея, а округи, бо автор наголошує на тісню ув'язку переселенцями місця вибору для поселення з традиційними видами господарювання. Яковлев В.А. не був обтяжений і заангажований (як деякі теперішні наші краєзнавці і не тільки) проблемою гострих дискусій щодо засновників населеного пункту на березі моря. Судячи з тексту, він вирішував декілька завдань, серед яких головними слід визнати три - встановлення часу та імені засновника поселення, перейменування поселення Коцюби у Хаджибей, розвиток Одеси як російського міста. Використовував дослідник доступні на той час джерела, які дозволили йому стверджувати, що не пізніше 1415 року - першої письмової згадки про поселення - литовський шляхтич Коцюба-Якушинський у своєму селі на р.Буг взяв декілька родин і заснував хутір над морем, відомий під назвою Коцюбин хутір [28,с.11].

Для нас важливо навіть не ототожнення Коцюбиного хутора з Хаджибеєм (Одесою), а те, що українські хутори на березі Чорного моря існували на початку XV ст. Про те, що українці були основою сільської округи Хаджибея, Яковлев В.Н. вказує безпосередньо: "Більшість перших поселенців по хуторах на окраїнах Хаджибея малороси за походженням, вихідці з Поділля, Волині й інших руських областей Речі Посполитої"; "Перший міцно осілий елемент окраїн Хаджибея складали вихідці з польських областей південно-західного краю" [28,с.15] - тобто з території України.

Про українську ідентичність селян з хуторів навколо Хаджибея дізнаємося з відомої скарги на безчинства російських солдат. У написаному російською мовою тексті чимало українських слів, таких як "приіхалы", "сіно", "жито", "жінки", "дівки", "тоді", "маленький хлоп-

чик", "стріляти" та інші, які не викликають сумнівів щодо етнічної приналежності авторів.

"Право першого заселення" і відселення ногайців у 1770 - 1771 роках створили сприятливі умови для переселенців, чим українці і скористалися.

Крім українських селян, на околицях Одеси розселилися зі своїми родинами запорозькі, а пізніше і чорноморські козаки. Ще А. Скальковський писав, що запорожці осіли біля Хаджибейської фортеці [22, с. 190]. На кладовищах українців-першопоселенців збереглися намогильні хрести з датами до "заснування" Одеси [11, с. 281], а прізвища з метричних книг за 1809 - 1822 роки вказують, що абсолютною більшістю мешканців на околицях Одеси є українці [23, с. 44].

За спогадами Ю. Крашевського в середині XIX ст. у Буго-Дністровському межиріччі українці складали чисельну більшість, а руська мова (українська - авт.) у степу найбільш розповсюджена і її розуміли усі [29, с. 133]. Другими за чисельністю були молдовани. "Русь і молдовани складають мабуть більшу частину поселенців" [29, с. 148]. Він пише, що молдовани-переселенці зберегли поміж українцями свою мову і звичаї [29, с. 126]. Деякі його зауваження вказують на посилення міграційного процесу в першій половині XIX ст., прискорення економічного розвитку степового регіону. "Недавно... цей степ так мало був населений і хто їхав до Одеси, починаючи від Балтщини, у полі під ширтами ночувати мусіли, ... У останніх декількох роках ... повстали слободи" [29, с. 135]. Описуючи райони ближче до Одеси, Ю. Крашевський зауважує, що щільність заселення тут вже була настільки значною, що не відповідає уявленню про степ як пустинний край. "Тут що верста, що півверсти ми зустрічаємо слободи, які по декілька разом стикаються і з'єднуються між собою" [29, с. 142]. Тобто йдеться про процес об'єднання хуторів в поселення. Виходячи з цього, можна стверджувати, що в першій половині XIX ст. окремі райони степу, насамперед ті, що знаходились поблизу Одеси, стали вже густо заселеними. Об'єднання хуторів у слободи - пряме свідчення швидкого економічного розвитку краю, збільшення кількості населення, розростання хуторів і перетворення їх у села.

Таким чином, освоєння українцями степової зони Буго-Дністровського межиріччя розпочалось з XIV ст. На цьому етапі заселялись прикордонні землі степу і лісостепу. У подальшому з цього регіону українці опановують простори "відкритого степу".

Незважаючи на уповільнення колонізаційного процесу в кінці XVI - на початку XVII ст. в басейнах річок Кодима і Савранка вже існує мережа сільських поселень, а в першій половині XVIII ст. зафіксовані вони і в "Ханській Україні".

Кушнір В.Г.

К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ СЕТИ УКРАИНСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ В СТЕПНОЙ ЗОНЕ БУГО-ДНЕСТРОВСКОГО МЕЖДУРЕЧЬЯ

В статье рассматривается вопрос о формировании сети украинских поселений в степной зоне Буго-Днестровского междуречья. Он непосредственно связан с проблемой изучения процесса адаптации хозяйства и быта украинцев к условиям степной среды и существование поселений свидетельствует о завершении по крайней мере раннего его этапа.

Ключевые слова: украинцы, Буго-Днестровское междуречье, степная зона.

Kushnir V.G.

TO THE QUESTION OF FORMING OF A UKRAINIAN SETTLEMENTS NETWORK IN THE BUG-DNESTER INTERFLUVIAL STEPPE AREA

The problem of the formation of a Ukrainian settlements network in the steppe area of the Bug-Dniester interfluvial country is examined in this article. It is directly related to the problem of study of adaptation process of an economy and mode of life to the steppe environment conditions. These available settlements demonstrate at least the completion of its early stage.

Keywords: Ukrainians, Bug-Dniester interfluvial country, a steppe zone.

Примітки

1. [Алепский Павел] Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII в., описанное сыном, архидиаконом Павлом Алепским / перевод с арабского Г.А.Муркуса // Чтения в Императорском обществе истории и древностей при Московском университете. - М., 1898 - Кн.4. - Ч.2.- С.189-195 (переклад з російської М.Славинського).

2.Аргатюк С.С., Кушнір В.Г. Крутянський ключ: нарис з історії Кодимського району.- Одеса.- 2010.- С.38.- рис.7-а.

3.Бачинський А.Д., Бачинська О.А. Козацтво на півдні України. 1775 - 1869.- Одеса, 1995.- С.6.

4.Бачинська О.А. Українське населення Придунайських земель (XVIII - початок XIX ст.).- Одеса, 2002.-С.23.

5.Донесення кур'єра російського посольства у Константинополі поручика Петрова до Катеринославського губернатора М.Язикова. Грудень (?) 1781 р. / Степовий В. До історії Задунайської Січі // Україна.-1914.-№3.С.14-15.

6.Донесення товариша ольвіопольської канцелярії І.Мержанова до Катеринославського губернатора М.Язикова.12 березня 1782 р. Ольвіополь / Степовий В. До історії Задунайської Січі // Україна.-1914.-№3.С.20.

7.Журнал жизни и службы князя Михаила Никитича Волконского / интернет видання: Публікація А. К. Афанасьєва: feb-web.ru/feb/.../rad-009-.htm.

8.Зубко І.М. Подністрянська паланка Чорноморського козацького війська: 1790-1792 рр. // Историческое краеведение Одесщины.- Вып.1.- Одесса, 1992.- С.58.

9.Карачківський М. Північно-Західна Балтизна (історико-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 року) // Історико-географічний збірник ВУАН. - Т.3. - К.: ВУАН, 1929. - С.193.

10.Короленко П.П. Предки кубанських казаків на Дніпрі і на Дністрі - Катеринодар.- 1900.

11.Кушнір В.Г. Кам'яні хрести степу // Археологія і етнологія Восточної Європи.- Одесса, 1997.- С.281.

12.Лебединцев А.Г. Ханська Україна// Записки Одеського общества истории и древностей. - 1844.- Т.1.

13.Мордовцев Д.Л. Гайдамаччина (1730-1768) // Гайдамаччина: историческая монография в двух частях. - Ч.І. - С.Пб., 1902. - С.19.

14.Описание Украины от пределов Московии до границ Трансильвании, составленное Гильомом Левассером-де-Бопланом / Гийом Левассер-де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России / пер. В.Г.Ляскоронского со второго французского издания 1660 года. - К., 1901. - С.16.

15.Петрунь Ф. О. Нове про татарську старовину Бозько-Дністрянського степу. - Східній-світ, 1928. - № 6. - С. 162. // <http://ssvit.iatp.org.ua/28/6/petru.htm>.

16.Пієденна Україна кінця XVIII ст. - Запоріжжя, 2005. - Вип. 12. - С. 44.

17.Приходы и церкви Подольской епархии. Ольгопольский уезд // Труды Подольского епархиального статистического комитета.- Каменец-Подольский, 1901.-С.807, 833.

18.Путешествие Гильбера де Ланнуа по Южной России в 1421 году.- Одесса, 1852.- С.7.

19.Рябінін-Скляревський О. Запорозькі бунти данайців 1771 - 1774 рр. і початок Задунайського Коша // Наук. зб. за рік 1927.- С.82.- (Записки Укр.наук.тов-ва в Києві: Істор.секція ВУАН / Під ред. М.Грушевського; Т.26.

20.Скальковський А. Дунайці // Киевская старина. - 1885. - № 1. - С.453; Скальковський А. Филипп Орлик и запорожцы // Киевская старина. - 1882. - № 2. - С.120-123.

21.Скальковський А. Филипп Орлик и запорожцы // Киевская старина. - 1882. - 2. - С. 12,120.

22.Скальковський А.А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского.- Одесса, 1885.- Ч.3.- С.190.

23.Шувалов Р. Украинские поселения в окрестностях Одессы // Историчне краєзнавство Одесщини.- Вип.4.- Одеса, 1993.- С.44.

24.Эварницкий Д. И. Вольности запорожских казаков. - СПб., 1898. - С. 259.

25.Яворницький Д.І. Історія Запорізьких козаків у трьох томах. - Т.3. - Львів, 1992.- С.140.

26.Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. - Т.2, Р.7. - Львів, 1991. - С. 91.

27. Яворницький Д.І. *Історія Запорізьких...* - Т.3. - Львів, 1992, Р.7. - С.140.
28. Яковлев В.А. *К истории заселения Хаджибея (1789 - 1795)*. - Одесса, 1889. - С.13, 15, 44.
29. Kraszewski J.I. *Wspomnienia Odessy, Jedysanu i Bud?aku: dziennik przeja?ki w roku 1843 od 22 czerwca do 11 wrze?nia*. - Vilno, 1845. - Т.1. - С.133.
30. Jablonowski A. *Polska XVI wieku nod wzgledem geograficzno-statystycznym. Ziemie Ruskie. Ukraina (Kijw-Braclaw)*. - Warszawa, 1897. - Т. 20 (10). - s.612.

Петренко І.М.

УДК 281.9(477)"17"

КРОВНА І ДУХОВНА СПОРІДНЕНІСТЬ ТА СВОЯЦТВО В СИСТЕМІ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ПРАВОСЛАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ХVІІІ СТ.

У статті проаналізовано таке явище шлюбно-сімейних відносин, як одруження православних українців Російської імперії у ХVІІІ ст. в заборонених Церквою ступенях кровного і духовного споріднення та свояцтва. Показано боротьбу з цим Російської Православної Церкви. Проаналізовано еволюцію церковних приписів щодо зменшення ступенів споріднення, дозволених для одруження.

Ключові слова: духовна, кровна спорідненість, свояцтво, миряни, шлюб, сім'я, шлюбно-сімейні відносини, подружжя, Російська Православна Церква.

Науковий інтерес до феномену Православної Церкви зумовлюється, в першу чергу, методологічним переосмисленням розуміння її суті як соціальної інституції та ролі в усіх сферах суспільства під впливом суттєвих світоглядно-ідеологічних змін. Актуальним завданням для сучасної історичної науки є об'єктивне висвітлення соціальних аспектів історії, які тривалий час залишалися на периферії дослідницьких інтересів або мало досліджувалися. Серед найменш досліджуваних проблем є вивчення історії шлюбно-сімейних відносин, які є складовою частиною соціальної історії суспільства і які й перебували тривалий час під опікою Церкви.

Соціальний інститут шлюбу є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема, філософії, соціології, психології, юриспруденції, релігієзнавства, історії та ін. Християнське суспільне вчення не обмежується лише виробленням філософських і богословських засад. Воно досліджує також надзвичайно різноманітні структурні ланки людського суспільства, в тому числі і шлюбно-сімейні відносини в суспільстві.